

Vad är arkivvetenskap?

Red. Ann-Sofie Klareld & Karolina Wiell

ISBN 978-91-90055-55-7 (online), <https://doi.org/10.37852/oblu.346>

ISBN 978-91-7844-584-4 (tryck, Gidlunds förlag, Möklinta, 2026)

Granskningsbar kunskap: Arkivering som tillitsskapande praktik

CHARLOTTE BORGERUD

<https://orcid.org/0000-0002-7510-2955>

DOI: <https://doi.org/10.37852/oblu.346.c792>

© Charlotte Borgerud, 2026

Denna text är licensierad under CC-BY, Erkännande. (Se fullständiga villkor: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>) Enligt licensen får verket spridas och bearbetas utan att tillstånd behövs, men verkets upphovsperson måste anges.

Abstract

Kapitlet tar sin utgångspunkt i diskussioner om replikeringskrisen, en ökande misstro mot vetenskaplig expertis samt de förändrade villkor som digitala forskningsmiljöer innebär. Mot denna bakgrund analyseras begreppen tillit och autenticitet i forskningssammanhang, med fokus på arkiveringens funktion. Kapitlet problematiserar antagandet att ökad transparens i sig leder till ökad tillit, särskilt i digitala miljöer där forskningsmaterial är distribuerat över olika plattformar och där öppenhet måste balanseras mot sekretess och integritetsskydd.

Trots att arkivering ofta motiveras genom juridiska krav, kulturarvsskäl och behovet av verifiering har dess betydelse för vetenskaplig legitimitet fått begränsad analytisk uppmärksamhet. Med stöd i tre teoretiska perspektiv (epistemisk tillit, den faktiska sanningens sårbarhet och relationell kunskap) utvecklar kapitlet modellen relationell vetenskaplig tillit. Modellen visar hur arkivering bidrar till tillit genom tre sammanlänkade funktioner: spårbarhet, förståelse och ifrågasättande. Genom att möjliggöra granskning och återskapande av forskningsprocesser fungerar arkivering som en infrastruktur för ansvarsutkrävande och kunskapsproduktion samt som ett skydd för den faktiska sanningen. Kapitlet positionerar därmed arkivering inte som ett administrativt efterarbete, utan som en central praktik för hur vetenskaplig tillit etableras, provas och upprätthålls.

Granskningsbar kunskap: Arkivering som tillitsskapande praktik

CHARLOTTE BORGERUD

Det är svårt att överskatta betydelsen av tillit, både mellan individer och inom samhällseliga institutioner. Inom samhällsvetenskapen talar man om social tillit, det vill säga föreställningen om att människor i allmänhet är pålitliga. Denna typ av tillit utgör ett socialt kapital som möjliggör samarbete, minskar behovet av kontroll och skapar stabilitet i institutionella strukturer. Samhällsinstitutioners legitimitet är i hög grad beroende av hur de uppfattas och värderas av medborgarna.¹ I en tid där vetenskap spelar en central roll i beslutsfattande, teknikutveckling och samhällsplanering blir tilliten till forskningens processer och resultat avgörande för dess legitimitet och genomslag.² Inom arkivvetenskapen framhålls ofta transparens, spårbarhet och ansvarsutkrävande som centrala mekanismer för att upprätthålla och återskapa denna tillit. Debatten om replikerbarhet i forskning kan i detta sammanhang förstås som ett uttryck för bredare frågor om hur forskningspraktiker dokumenteras, görs begripliga och tillskrivs legitimitet över tid.³ Samtidigt har det endast i begränsad utsträckning undersökts hur dessa begrepp relaterar till varandra och vilka konkreta praktiker som förväntas bära denna tillit.

¹ Bo Rothstein & Sören Holmberg, *Social tillit i höglärlarlandet Sverige* (Göteborg 2022), s. 17f.

² Bohlin, Gustav, Bergman, Martin & Rådmark, Lina, *Varför så dålig hum om humaniora? Förtroende för humanistisk forskning i Sverige* [VA-rapport 2022:4] (Stockholm 2022), s. 9.

³ Aron Mobley, Suzanne Linder, Russel Braeuer, Lee Ellis & Leonard Zwelling, "A Survey on Data Reproducibility in Cancer Research Provides Insights into Our Limited Ability to Translate Findings from the Laboratory to the Clinic" *Plos One* 8:5 (2013), e63221; Ferric Fang, Grant Steen & Arturo Casadevall, "Misconduct Accounts for the Majority of Retracted Scientific Publications", *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 109:42 (2012), s. 17028–17033; Timothy Errington, Alexandria Denis, Nicole Perfito, Elizabeth Iorns & Brian Nosek, "Challenges for Assessing Replicability in Preclinical Cancer Biology", *eLife* 10:e67995 (2021).

Argumenten för att arkivera forskningsmaterial brukar utgå ifrån att det är ett juridiskt krav och viktigt för kulturarvet samt för att verifiera forskningsresultat. Litteraturen tenderar fokusera på tillgängliggörande och delning av forskningsdata och publikationer men själva arkiveringsprocessens roll i att etablera tillit till forskningsresultat har fått mindre uppmärksamhet. I detta kapitel argumenteras för att arkivering, förstådd som den systematiska processen att informationsvärdera, organisera, stabilisera och klassificera material för att kunna antingen gallra eller bevara densamma över tid, kan vara en del i att skapa institutionell tillit till forskningsresultat. Fokus ligger på arkivering som praktik, det vill säga vad arkivering gör och vilka egenskaper den har. Kapitlet är explorativt och syftar till att utveckla en modell för hur arkivering av forskningsmaterial kan förstås som en tillitsskapande praktik.

Modellbyggandet tar sin utgångspunkt i tre övergripande antaganden. För det första förstås tillit som relations- och situationsbunden snarare än som ett statiskt tillstånd. För det andra betraktas forskningsdata som en integrerad del av forskningsprocessen, vars betydelse inte kan frikopplas från de praktiker genom vilka de skapas, förändras och bevaras. För det tredje antas att arkiveringspraktiker kan fungera som signaler om forskningsprocessers pålitlighet, utan att i sig garantera vare sig sanning eller korrekthet.

Kapitlet är disponerat enligt följande: inledningsvis diskuteras vad som menas med tillit, det teoretiska ramverket och därefter vilka funktioner arkiveringsprocessen fyller i ett forskningssammanhang. Slutligen presenteras en modell som illustrerar hur arkivering kan bidra till vad som här benämns *relationell tillit* samt vilka implikationer denna modell kan ha för förståelsen av arkiveringens roll i samtida och framtida forskningsmiljöer.

Tillit som begrepp

Tillit är ett mångfacetterat begrepp. I likhet med tidigare studier som visat att tillit är kontextberoende, utgår denna studie från antagandet att tillit tar sig olika former beroende på vilka relationer som står i fokus. I detta kapitel förstås tillit som en medveten vilja att acceptera sårbarhet i mötet med en annan aktör vars avsikter och kompetens inte kan kontrolleras i förväg. Tillit ses därmed inte som ett kognitivt tillstånd eller en dygd utan som ett praktiskt omdöme som formas i en specifik situation. En sådan förståelse innebär att tillit inte är ett statiskt fenomen, utan något som provas och omförhandlas över tid. Bedömningen av om tillit är motiverad baseras på förväntningar om expertis, välvilja, integritet och transparens.⁴ Aktörer brukar studeras på mikro-, meso- eller makronivå vilket i en forskningskontext kan översättas till att avse enskilda forskares omdöme, institutioners ansvarstagande eller vetenskapen som samhälleligt system. Forskningen skiljer ofta mellan *generell tillit*, som avser en mer grundläggande benägenhet att lita på andra, *social tillit*, som formas i relation till normer och tidigare erfarenheter samt *förtroende* som grundas i mer specifika bedömningar av pålitlighet och kompetens.⁵ Dessa olika former av tillit kan samexistera i samma relation.

I vetenskapliga sammanhang framträder tillit dessutom som flerdimensionell. Den kan omfatta *kognitiva dimensioner*, kopplade till upplevd metodologisk och teknisk kompetens; *moraliska dimensioner*, relaterade till ansvar och etik; *affektiva dimensioner* som rör personliga relationer samt *epistemiska dimensioner*, som handlar om förtroendet för andra personers kunskap och bygger på dygder såsom ärlighet och öppenhet.⁶ Vilka dimensioner som aktualiseras och hur de vägs mot varandra, varierar beroende på situation och aktör. Denna begreppsliga förståelse av tillit är

⁴ Bianca Nowak, Yannic Meier & Nicole Krämer, "Challenges in Defining and Measuring Trust and Distrust in Science" i Antoinette Fage-Butler, Loni Ledderer & Kristian Nielsen (red.), *Science Communication and Trust* (Singapore 2025), s. 365–384.

⁵ Rothstein & Holmberg (2022), s. 18, 67f.

⁶ Dan Santos, Joan Leach & Rachel Ankeny, "Resources, Valuation, Trust: Sharing in Stem Cell Research" i Antoinette Fage-Butler, Loni Ledderer & Kristian Nielsen (red.), *Science Communication and Trust* (Singapore 2025), s. 348.

kapitlets utgångspunkt. Härnäst presenteras kapitlets teoretiska ramverk som ligger till grund för den modell som kommer att presenteras.

Tre teoretiska byggstenar för vetenskaplig tillit

Utifrån den begreppsliga förståelsen av tillit som situationsbunden och flerdimensionell formuleras i det följande ett teoretiskt ramverk för att analysera hur arkivering kan bidra till vetenskaplig trovärdighet. Kapitlet kombinerar tre teoretiska perspektiv: *epistemisk tillit*, *den faktiska sanningens sårbarhet* och *relationell kunskap*. Dessa perspektiv behandlar olika dimensioner av vetenskaplig legitimitet och kan användas för att påvisa att arkivering inte *är något* utan tvärtom en process som *gör något*, det vill säga möjliggör tillitsskapande.

Det första perspektivet utgår från Hardwigs analys av epistemisk tillit. Vetenskaplig legitimitet och kunskap handlar inte enbart om bevisvärde, utan är beroende av ett nätverk av tillitsrelationer, där forskare måste förlita sig på andras kompetens och ärlighet. I praktiken är det omöjligt att själv inspektera eller replikera all datainsamling, alla analyser och alla metodval. Bevis blir i stället tillgängliga genom andra människors vittnesbörd. Epistemisk tillit är därmed ett nödvändigt villkor för den kollektiva kunskapsproduktionen.⁷ Som Coates påpekar kan bristfällig hantering eller frånvaro av forskningsdata försvåra möjligheten till insyn och ansvarstagande, vilket i sin tur riskerar att underminera just dessa tillitsrelationer.⁸

Det andra perspektivet hämtas från Arendts distinktion mellan *rationell* och *faktisk sanning*. Till skillnad från rationella sanningar, som bygger på logisk härledning, grundar sig faktiska sanningar i det som har hänt. De är tvingande snarare än övertygande vilket utgör ett potentiellt hot i politiskt laddade eller auktoritära sammanhang, där fakta kan förvanskas, förnekas eller raderas. Arendt illustrerar detta med hur Trotskij suddades

⁷ John Hardwig, "The Role of Trust in Knowledge", *The Journal of Philosophy*, 88:12 (1991), s. 694–697.

⁸ Heather Coates, "Ensuring Research Integrity: The Role of Data Management in Current Crisis", *College & Research Libraries News*, 75:11 (2014), s. 598.

ut ur både historieböckerna och ur det levande livet. Även i moderna demokratier riskerar faktiska sanningar att reduceras till ”bara en åsikt”, trots att de i strikt mening inte är öppna för förhandling.⁹ Den faktiska sanningen är således beroende av vittnesbörd och dokumentation. Detta medför att rådata, fältanteckningar, e-postkonversationer och analysversioner kan ses som spår av ett faktiskt kunskapsproducerande förlopp. När sådana spår saknas eller är otillgängliga försvagas möjligheten att rekonstruera hur resultat har uppkommit och därmed också möjligheten att försvara vetenskapliga anspråk. Kapitlet utgår från tesen att arkivering utgör ett skydd för den faktiska sanningen.

Det tredje perspektivet utgår från Drazkiewicz’ relationella förståelse av kunskap och misstro. Hon visar att misstro mot vetenskap ofta bottnar i erfarenheter av marginalisering, institutionellt svek och bristande erkännande, snarare än i okunskap. Kunskap framträder i detta perspektiv som något som uppstår i relationer mellan aktörer, där känslor, minnen och tidigare erfarenheter spelar en central roll.¹⁰

Utifrån dessa tre perspektiv introducerar kapitlet begreppet *relationell vetenskaplig tillit*, förstått som den legitimitet som uppstår när vetenskapliga institutioner upprätthåller förtroendebärande relationer genom transparens, ansvarstagande och möjlighet till rekonstruktion av kunskapsprocesser. I detta ramverk, som senare kommer sammanföras i en modell, betraktas forskningsmaterial som centralt för både intern vetenskaplig trovärdighet och bredare samhälleliga förtroenderelationer. Ur denna förståelse diskuteras arkivering som en tillitsskapande praktik i det som ofta beskrivs som en tid av kris. Nästa avsnitt stannar upp vid frågan om krisnarrativet är berättigat.

⁹ Hanna Arendt, *Between Past and Future: Eight Exercises in Political Thought* (New York 2006), s. 226f.

¹⁰ Elzbieta Drazkiewicz, ”Taking Vaccine Regret and Hesitancy Seriously: The Role of Truth, Conspiracy Theories, Gender Relations and Trust in the HPV Immunisation Programmes in Ireland”, *Journal for Cultural Research*, 25:1 (2021), s. 78, 81f.

Tillit till vetenskap i fritt fall?

De senaste åren har litteraturen uppmärksammat en så kallad replikeringskris och en påstådd ökad misstro mot vetenskaplig expertis.¹¹ Dessa diskussioner knyts ofta till uppmärksammade fall av forskningsfusk, reproducerbarhetsproblem och kritik mot hur kommersiella och institutionella incitament påverkar forskningsprocessen.¹² En vanlig föreställning är att bristande transparens leder till minskad tillit. Dock saknas det empiriskt stöd för en förtroendekris. Mätningar i Europa och Sverige visar att tilliten till vetenskap och forskare över lag är fortsatt hög och i flera fall ökade efter pandemin. Variationerna återfinns främst mellan samhällsgrupper och discipliner snarare än i en allmän nedgång i förtroende. Misstro riktas inte mot vetenskapliga metoder i sig utan mot hur forskningsresultat används i politiska och administrativa beslutsprocesser.¹³ Det är således möjligt att samtidigt hysa högt förtroende för forskare och vetenskapliga metoder, och vara skeptisk till hur forsk-

¹¹ Wolfgang Rohe, "The Contract Between Society and Science: Changes and Challenges", *Social Research* 84:3 (2017), s. 739–757.

¹² Axfors et al. (2023), s. 1–2; Coates (2014), s. 598f; Christine Laine, Steven Goodman, Michael Griswold & Harold Sox, "Reproducible Research: Moving Toward Research the Public Can Really Trust", *Annals of Internal Medicine* 146:6 (2007), s. 450, 452; Kerstin Sahlin, "Quality and Trust in Science", i Göran Hermerén, Kerstin Sahlin & Nils-Eric Sahlin (red.), *Trust and Confidence in Scientific Research* (Stockholm 2013), s. 66–69; Klaas Sijtsma, "Playing with Data: or How to Discourage Questionable Research Practices and Stimulate Researchers to Do Things Right", *Psychometrika* 81:1 (2016), s. 1–15; Sabina Leonelli, *Philosophy of Open Science* (Cambridge 2023), s. 1; Sabina Siebert, Laura Machesky & Robert Insall, "Overflow in Science and Its Implications for Trust", *eLife* 4 (2015), s. 2–5; Stuart Ritchie, *Science Fictions: Exposing Fraud, Bias, Negligence and Hype in Science* (London 2020), s. 31, 39, 59f, 65, 85; Tore Scherstén, "Medical Research and Publication for Sale: Ghostwriting, Ghost Management and 'Spin'", i Göran Hermerén, Kerstin Sahlin & Nils-Eric Sahlin (red.), *Trust and Confidence in Scientific Research* (Stockholm 2013), s. 47–51; Sebastian Feger, Wozniak Pawel, Lars Lischke, Albrecht Schmidt, "Yes, I Comply! Motivations and Practices Around Research Data Management and Reuse Across Scientific Fields", *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction* 4:CSCW2 (2020), s. 1–26.

¹³ Anna Maria Jönsson, "Polariserat forskningsförtroende: Utbildningsnivå och partisympatier vatten-delare", i Ulla Andersson, Anders Carlander & Patrik Öhberg (red.), *Regntunga skyar: SOM-undersökningen 2019* [SOM-rapport 76] (Bohus 2020), s. 75; Europeiska unionen, *Special Eurobarometer 557: European Citizens' Knowledge and Attitudes Towards Science and Technology* (2025), s. 8, 123, 155, 162, 175–184, 284; Fredrik Brounéus, Maria Lindholm, Ylva Norén Bretzer, *Vad påverkar förtroendet för forskning? Fokusgrupper med allmänheten* [VA-rapport 2018:5] (Stockholm 2018), s. 9; Bohlin et al. (2022), s. 10; Ines Nepomuceno Navalhas, "The Role of Science Communication in Building Trust" i Antoinette Fage-Butler, Loni Ledderer & Kristian Nielsen (red.), *Science Communication and Trust* (Singapore 2025), s. 52; Rothstein & Holmberg (2022), s. 9f, 143f, 153–155; Wellcome Global Monitor, *How Covid-19 affected people's lives and their views about science* (London 2020), s. 3f, 18, 25f, 29.

ningsresultat tillämpas i andra sammanhang. Humaniora utgör här ett belysande exempel, där lägre tillit ofta sammanfaller med oklarhet kring ämnets innehåll och begränsad medial synlighet snarare än i misstankar om oredlighet.¹⁴

Samtidigt har digitala verktyg omformat både metoderna för och upptäckten av oredlighet. Å ena sidan har tillgången till bildredigeringsprogram, automatiserade statistiska analysverktyg och storskaliga datamängder förenklat selektiv bearbetning av forskningsmaterial, såsom p-hacking och cherry-picking.¹⁵ Å andra sidan genererar samma digitala arbetsflöden spårbarhet i form av versionshistorik, metadata och loggar. Digital teknik kan därmed både dölja och synliggöra oredlighet, vilket bidrar till en ambivalent bild av digitaliseringens konsekvenser för forskningens trovärdighet. Mot denna bakgrund framställs arkivering här som en infrastrukturell lösning bland flera på replikeringskrisen. Arkivering förebygger inte manipulation, men möjliggör efterhandsgranskning. Arkivering och dess möjlighet att skapa transparens kommer att diskuteras i följande avsnitt.

Arkiveringens syften

Arkivering syftar till att bevara autentiska handlingar för framtida generationer genom att säkerställa deras integritet och långsiktiga stabilitet. Att bevara innebär i detta sammanhang att spara information för oöverskådlig framtid. I forskningssammanhang fyller arkivering därmed flera centrala funktioner. Den gör det möjligt att i efterhand granska forskningsprocesser och pröva de slutsatser som dragits.¹⁶ Bevarat forskningsmaterial kan dessutom få betydelse långt utöver den ursprungliga studien, genom att ligga till grund för nya forskningsfrågor, vetenskaps-historiska analyser eller användas av myndigheter i arbete med kvali-

¹⁴ Bohlin et al. (2022), s. 9, 11–15, 29, 32, 34, 38, 42.

¹⁵ Stuart Ritchie (2020), s. 128f.

¹⁶ Jan Dul, Erik van Raaij & Andrea Caputo, "Advancing Scientific Inquiry Through Data Reuse: Necessary Condition Analysis with Archival Data", *Strategic change* 33:1 (2024), s. 35.

tetsutveckling.¹⁷ Men vad menas egentligen med autentiska handlingar i en arkivkontext?

Kontextbevarande

I en tid där vetenskaplig kunskap och vad som är sant allt oftare ifrågasätts har frågor om autenticitet fått förnyad betydelse. Tillit till vetenskap vilar inte enbart på reproducerbarhet, utan också på möjligheten att i efterhand förstå hur kunskap har producerats, under vilka villkor och med vilka avgränsningar. Genom att bevara forskningsmaterialets sammanhang skapas förutsättningar för att bedöma dess autenticitet. Autenticitet har länge varit ett kärnbegrepp inom arkivvetenskapen och brukar förstås som förmågan att verifiera en handling ursprung och tillförlitlighet. Det vill säga att den verkligen har skapats eller skickats av den person den tillskrivs, vid det påstådda tillfället och att dess innehåll är oförändrat. Detta synsätt har historiskt varit nära knutet till pappersbaserade originalhandlingar och till arkivinstitutionens roll som fysisk förvaringsplats. Autenticitet framstod därmed som ett tillstånd som tilldelades handlingen genom dess placering i ett arkiv.¹⁸

Digitaliseringen har utmanat denna förståelse. Digitala handlingar är inte materiellt unika, utan tekniskt instabila och möjliga att kopiera, migrera och förändra utan synliga spår i den materiella representationen.¹⁹ Detta får särskild betydelse för forskningsdata, som ofta är iterativa,²⁰

¹⁷ Robert Downs, "Improving Opportunities for New Value of Open Data: Assessing and Certifying Research Data Repositories", *Data Science Journal* 20:1 (2021), s. 2; Martyn Hammersley, "Qualitative Data Archiving: Some Reflections on Its Prospects and Problems", *Sociology* 31:1 (1997), s. 131; Julie McLeod & Kate O'Connor, "Ethics, Archives and Data Sharing in Qualitative Research", *Educational Philosophy and Theory* 53:5 (2020), s. 523f, 531.

¹⁸ André Pereira Pacheco, Maria Cristina de Freitas & Carlos Guardado da Silva, "The FAIR Accessor and the Authenticity of Digital Archival Information", *Transinformação* 34 (2022), s. 5; Heather MacNeil, "Authenticity as a Travelling Concept: From Heritage Conversation to Archives", *Archival Science* 25:28 (2025), s. 19f; Heather MacNeil & Bonnie Mak, "Constructions of Authenticity", *Library Trends* 56:1 (2007), s. 28f, 41; Corinne Rogers, "Record Authenticity as a Measure of Trust: A View Across Records Professions, Sectors, and Legal Systems", *INFuture2015: e-Institutions – Openness, Accessibility, and Preservation* (2015a), s. 110, 112, 115.

¹⁹ Pereira Pacheco et al. (2022), s. 2, 8; Corinne Rogers, "Diplomatics of Born Digital Documents – Considering Documentary Form in a Digital Environment", *Records Management Journal* 25:1 (2015b), s. 8.

²⁰ Iterativ betyder upprepande och innebär en process där handlingar, beräkningar eller designsteg upprepas för att successivt närma sig ett mål eller en lösning. Metoden bygger på feedback och för-

versionsberoende och kontextkänsliga. Data skapas och omformas över tid inom situationsbundna och ofta informella arbetsprocesser.²¹ I sådana miljöer blir autenticitet svår att knyta till fixeringen av ett enskilt dataobjekt. I stället etableras autenticitet genom spårbar proveniens, det vill säga genom dokumentation av hur data har skapats, bearbetats och relaterar till andra delar av forskningsprocessen. Fear och Donaldson har sett att forskare värderar ett datasets trovärdighet genom att bedöma avsändaren, kopplingen till publikationen och kontexten där informationen redovisas.²²

Mot denna bakgrund har arkivvetenskaplig forskning betonat att autenticitet i digitala miljöer inte är en inneboende egenskap hos en handling, utan resultatet av dokumenterade hanterings- och bevarandepraktiker.²³ Genom metadata, versionskontroll, klassificering och dokumentation av beslut görs förändringar spårbara och begripliga. Det avgörande är därmed inte att forskningsmaterial förblir statiskt, utan att det går att rekonstruera hur och varför det har förändrats.²⁴ Denna förståelse är särskilt relevant för forskningsmaterial som aldrig färdigställs eller offentliggörs.²⁵ Om endast publicerade resultat bevaras riskerar centrala delar av forskningsprocessen att gå förlorade, vilket reducerar autenticitet till en fråga om teknisk fixering snarare än kontextuell förståelse. I detta arbete intar arkivarier och andra informationsförvaltare en aktiv roll som medskapare av autenticitet genom sina värderingar, urval och beskrivningar.²⁶

Utmaningarna med att bevara kontexten förstärks av att forskningsmaterial i digitala miljöer är utspridda över flera system. Administrativa

bättringar i cykler (iterationer) snarare än att nå slutmålet i ett enda steg och är vanligt inom teknik, utveckling och problemlösning.

²¹ Michela Cozza & Silvia Gherardi, "Introduction: The Posthumanist Epistemology of Practice Theory", i Gherardi & Cozza (red.), *The Posthumanist Epistemology of Practice Theory* (Schweitz 2023), s. 12f, 15–17.

²² Kathleen Fear & Devan Ray Donaldson, "Provenance and Credibility in Scientific Data Repositories", *Archival Science* 12:3 (2012), s. 321f, 328–330, 333f.

²³ MacNeil & Mak (2007), s. 43f, MacNeil (2025), s. 22.

²⁴ Pereira Pacheco et al. (2022), s. 4, 6; Rogers (2015a), s. 113; Rogers (2015b), s. 6f.

²⁵ James A. Hodges, "Transcoding Authenticity: Preserving Unreleased Gaming Software Outside of Memory Institutions", *Journal of Documentation* 78:2 (2022), s. 322f.

²⁶ MacNeil & Mak (2007), s. 47. Heather McNeil, "Trusting Description: Authenticity, Accountability and Archival Description Standards", *Journal of Archival Organization* 7:3 (2009), s. 89–107.

handlingar diarieförs ofta i ärendehanteringssystem, forskningsdata lagras i separata lagringslösningar och publikationer hanteras i ytterligare plattformar. Forskningens dokumentation sprids därmed över olika tekniska och organisatoriska kontexter, vilket försvårar tillämpningen av arkivprincipen om ursprunglig ordning. Konsekvensen blir en ökad risk för kontextförlust, där relationerna mellan data, metod, administrativa beslut och publicerade resultat försvagas eller går förlorade. För att motverka detta har olika lösningar utvecklats, såsom införandet av så kallade CRIS-system som syftar till att fungera som överbryggande strukturer.²⁷ Samtidigt kan sådana lösningar innebära ökad administrativ belastning om informationsflöden inte kan automatiseras. Detta tydliggör att arkivering i digitala forskningsmiljöer måste förstås som en aktiv och samordnande praktik, snarare än som en efterföljande teknisk åtgärd.

Även tekniska angreppssätt som digital forensik och blockkedjeteknik har föreslagits som sätt att stärka handlingars integritet och verifierbarhet över tid. Digital forensik syftar till att dokumentera alla granskningssteg och kan relateras till arkivvetenskapliga principer om proveniens och spårbarhet. Samtidigt väcks etiska frågor, eftersom digital forensik även kan synliggöra känslig information.²⁸ Blockkedjeteknik kan bidra till att säkerställa att data inte har manipulerats, men ersätter inte behovet av att arkivera material i sitt sammanhang. Utan förståelse för hur och varför data har skapats riskerar tekniska lösningar att skapa en illusion av trovärdighet snarare än faktisk möjlighet till kritisk granskning.²⁹

Som tidigare diskuterats vilar vetenskaplig kunskap inte enbart på bevisvärde, utan också på institutionell tillit och etiska normer. Autenticitet i vetenskapliga sammanhang omfattar därför inte bara hur data samlas in

²⁷ Ed Simons, Mijke Jetten, Maaïke Messelink, Marnix van Berchum, Hans Schoonbrood, Marion Wittenberg, "The Important Role of CRIS's for Registering and Archiving Research Data: The RDS-project at Radboud University (the Netherlands) in Cooperation with Data-archive DANS", *Procedia Computer Science* 106 (2017), s. 322, 328.

²⁸ Martin Gengenbach, "Digital Forensics and Curation", i Aaron Purcell (red.), *The Digital Archives Handbook: A Guide to Creation, Management, and Preservation* (Lanham 2019), s. 73–75, 86–89.

²⁹ Sharmila Bhatia, Kyle Douglas & Markus Most, "Blockchain and Records Management: Disruptive Force or New Approach?", *Records Management Journal* 30:3 (2020), s. 278, 280; Vladimir Bralić, Hrvoje Stancic & Mats Stengård, "A Blockchain Approach to Digital Archiving: Digital Signature Certification Chain Preservation", *Records Management Journal* 30:3 (2020), s. 347–350, 359.

och lagras, utan även hur forskningspraktiker relaterar till människors erfarenheter och berättelser. Forskningsdata är inte neutrala spår av ett faktiskt förlopp, utan artefakter som kan påverka hur individer och grupper upplever erkännande, ansvar och rättvisa. Autenticitet bör därför inte sammanblandas med korrekthet. Även felaktiga eller kontroversiella data kan vara autentiska, så länge den är oförändrad och proveniensens är dokumenterad.³⁰ Just denna möjlighet att i efterhand förstå även osäkerhet, misstag och konflikter är central för vetenskaplig tillit.

Ur ett arkivvetenskapligt perspektiv framstår därmed bevarandet av sammanhang som avgörande. Principen om att bevara material i sin ursprungliga ordning syftar till att upprätthålla relationerna mellan handlingar så att det går att förstå den kontext i vilken de skapades. På så sätt kan man analysera varför handlingarna ser ut som de gör och bedöma hur och i vilka sammanhang de kan användas. För forskningsdata innebär detta att data inte bör separeras från tillhörande dokumentation såsom metodbeskrivningar, kod, labböcker, korrespondens och administrativa handlingar. Utan denna kontext blir forskningsdata svår att tolka och använda, eftersom det inte går att avgöra vad som har exkluderats, hur data har samlats in eller under vilka villkor.³¹

Digitaliseringen har samtidigt förskjutit ansvarsfördelningen kring forskningsmaterial. Forskare förväntas i allt högre grad planera för framtida användning och långtidslagring av sina data, trots att många saknar både utbildning och resurser för avancerad data- och dokumenthantering. Studier visar att forskare ofta upplever svårigheter med strukturer, dokumentation och återsökning av data, vilket kan leda till att material går förlorat eller blir oanvändbart. Samtidigt belönas forskare i första hand för publikationer snarare än för god datahantering, vilket skapar ett glapp mellan institutionella ambitioner och faktisk praktik.³²

Mot denna bakgrund blir det tydligt att arkivering av digitalt forsk-

³⁰ Tracey Lauriault, Barbara Lazenby Craig, Taylor Fraser, Peter Pulsifer, "Today's Data Are Part of Tomorrow's Research: Archival Issues in the Sciences", *Archivaria* 64:64 (2007), s. 123–179.

³¹ Dharma Akmon, Ann Zimmerman, Morgan Daniels, Margaret Hedstrom, "The Application of Archival Concepts to a Data-Intensive Environment: Working with Scientists to Understand Data Management and Preservation Needs", *Archival Science* 11:3–4 (2011), s. 345f.

³² Akmon et al. (2011), s. 330f.

ningsmaterial kräver aktiv och kontinuerlig förvaltning. Olika principer för bevarande kan tillämpas, såsom händelsebaserad arkivering där information bevaras direkt i samband med att händelser sker i verksamheten, tidsstyrda uttag i form av regelbundna batchuttag eller uttag vid systemavställning. Den sistnämnda bör undvikas, eftersom den ofta innebär förlorad kontext och begränsade möjligheter att påverka uttagets struktur. Sammantaget pekar detta mot behovet av att integrera arkivering och bevarande i systemdesignen redan från start. Att integrera arkivering i systemdesignen är dock inte enbart en teknisk fråga, utan också en fråga om vilka värden arkiveringen förväntas bära över tid.

Bevis- och informationsvärde

Om kontextbevarande handlar om att förstå hur vetenskaplig kunskap har tagit form, handlar bevis- och informationsvärde om möjligheten att pröva, ifrågasätta och vid behov omvärdera vetenskapliga resultat över tid. Inom arkivvetenskapen görs här en grundläggande distinktion mellan handlingars bevisvärde, det vill säga deras funktion som dokumentation av verksamhetsprocesser, beslut och ansvarsfördelningar, och deras informationsvärde, som avser den kunskap som kan utvinnas ur handlingarna oberoende av de syften för vilka de ursprungligen skapades.³³ Tillsammans utgör dessa värden en central grund för forskningens trovärdighet och för möjligheten till långsiktig granskning.

Forskningsmaterials primära värde är tydligt kopplat till bevisvärdet. Data och administrativa handlingar används exempelvis för att visa att forskningen bedrivits enligt gällande regelverk, att etikprövning har genomförts eller att de slutsatser som presenteras vilar på ett identifierbart underlag. Bevisvärdet är därmed nära knutet till forskningsinstitutionens egna behov av ansvarstagande, redovisning och rättssäkerhet. Samtidigt är detta värde beroende av hur forskningsprocessen dokumenteras. Data produceras alltid inom specifika metodologiska ramverk och genom fors-

³³ Theodore Schellenberg, *Modern Archives: Principles and Techniques* (Chicago 1956), s. 14–16, 133, 140f.

karens professionella omdömen, vilket innebär att urval, exkluderingar och omarbetningar är integrerade delar av processen. För en extern granskare är det ofta omöjligt att avgöra vilka data som har uteslutits, vilka alternativa tolkningar som övervägts eller vilka vägval som inte lett fram till ett publicerat resultat.³⁴ Genom att bevara även material som inte ingår i slutprodukten kan arkivering synliggöra dessa urval och därigenom stärka möjligheten att bedöma ett forskningsresultats bevisvärde.

Utöver detta primära bevisvärde kan forskningshandlingar över tid få ett sekundärt informationsvärde, oberoende av forskningsinstitutionens ursprungliga intressen. Vetenskapliga genombrott uppstår sällan genom linjära och förutsägbara processer. Historiskt har viktiga resultat ofta vuxit fram genom misstag, slumpmässiga observationer eller successiva metodjusteringar. Av denna anledning har även så kallat arbetsmaterial, labböcker, forskningsdagböcker, preliminära analyser och informell korrespondens ett betydande informationsvärde. Dessa handlingar ger insyn i forskningens faktiska förlopp och utgör ofta de enda källorna till hur forskningspraktiker bedrivs i vardagen.³⁵ Genom att bevara sådant material möjliggör arkivering inte enbart vetenskapshistorisk analys, utan också en djupare förståelse av hur kunskap produceras, förhandlas och förändras över tid.

Distinktionen mellan bevis- och informationsvärde aktualiseras även av sekretesslagstiftningens tidsbegränsning. Forskningsmaterial som initialt är skyddat av sekretess och inte kan lämnas ut, kan på längre sikt få ett betydande informationsvärde, exempelvis för historiska studier. Detta tydliggör att handlingars värde förändras beroende på tid, användare och samhälleliga behov. Arkiveringens uppgift blir därmed att bevara förutsättningarna för framtida kunskapsutvinning, även när det i samtiden inte är möjligt att fullt ut förutse materialets användningsområden.

Öppen vetenskap har ofta lyfts fram som ett svar på bristande transparens och reproducerbarhetsproblem, men immaterialrättsliga begränsningar, etisk hänsyn, personuppgiftsskydd och betydande infrastrukturala

³⁴ Hammersley, 1997, s. 139; McLeod & O'Connor, 2020, s. 525.

³⁵ Clark Elliott, "Experimental Data as a Source for the History of Science", *The American Archivist* 37:1 (1974), s. 28f.

rella kostnader gör fullständig öppenhet svår att realisera i praktiken.³⁶ Därutöver kan öppen tillgång till data utan tillräcklig kontext leda till feltolkningar snarare än ökad förståelse och informationen kan vara otillräcklig eller obegriplig för individerna som efterfrågar insyn.³⁷ Arkivering handlar således inte bara om att kunna styrka enskilda resultat, utan att säkerställa att både primära och sekundära värden kan tas till vara över tid. Därmed övergår frågan om bevis- och informationsvärde också i frågor om rättssäkerhet, det vill säga hur arkivering bidrar till att skydda rättigheter och upprätthålla förtroendet för forskning som samhällelig institution. Detta är fokus för nästa avsnitt.

Rättssäkerhet

Tillgång till forskningsmaterial är en grundläggande förutsättning för rättssäkerhet inom forskningen. När forskningsunderlag bevaras och kan granskas i efterhand blir det möjligt att ifrågasätta resultat, göra alternativa tolkningar och visa att vetenskaplig oenighet inte nödvändigtvis är ett uttryck för fusk. Arkivering bidrar därmed till att skilja mellan legitim vetenskaplig kontrovers och faktisk oredlighet, vilket är centralt för förtroendet för forskningsinstitutioner. Rättssäkerhet i forskningssammanhang handlar dock inte enbart om samhällets möjlighet att granska forskare, utan också om forskarnas behov av skydd. När dokumentation saknas riskerar forskare att utsättas för retrospektiva anklagelser som inte kan prövas sakligt. Genom att forskningsmaterial arkiveras hos institutionen omfördelas ansvaret för dokumentation över tid och flyttas från individen till organisationen. Tydliga och förutsägbara processer minskar risken för godtyckliga bedömningar och kan stärka tilliten till forskningssystemet som helhet.

Arkivering möjliggör även institutionellt lärande. Genom bevarat forskningsmaterial kan lärosäten i efterhand analysera hur forskningsprojekt har organiserats, hur resurser har fördelats och vilka metoder

³⁶ Philip Mirowsi, "The Future(s) of Open Science", *Social Studies of Science* 48:2 (2018), s. 171–203.

³⁷ O'Neill, "Questioning Trust" i Judith Simon (red.), *The Routledge Handbook of Trust and Philosophy* (London 2020), s. 17–27.

som visat sig fungera respektive inte fungera. Utan sådan dokumentation reduceras det organisatoriska minnet till enskilda forskares erfarenheter, vilka riskerar att gå förlorade vid personalomsättning. Arkivering fungerar därmed som en förutsättning inte bara för ansvarsutkrävande utan även för kvalitetsutveckling inom forskningsorganisationer.

Denna funktion förstärks av det juridiska ramverk som omgärdar forskningsmaterial. I Sverige betraktas forskningsdata som allmänna handlingar³⁸ och omfattas följaktligen av såväl Arkivlagen³⁹ som Arkivförordningens⁴⁰ krav på systematisk ordning liksom av Offentlighets- och sekretesslagens krav på diarieföring med grundläggande metadata om tidpunkt, sammanhang och involverade aktörer.⁴¹ Dessa bestämmelser syftar inte enbart till framtida åtkomst, utan till att möjliggöra härledning av historik, ansvar och rättssäkerhet över tid.

Regelverket har kompletterats med lagstiftning som betonar öppenhet och vidareutnyttjande,⁴² såsom krav på öppna forskningsdata⁴³ och möjligheten att inrätta forskningsdatabaser för framtida, ännu ospecificerade projekt.⁴⁴ Därtill anger Lag 2019:504 att prövning av oredlighet inte får omfatta omständigheter som är äldre än tio år, vilket i praktiken innebär ett krav på att forskningsdata sparas under minst motsvarande tidsperiod efter publicering.⁴⁵ Enligt Riksarkivets föreskrift RA-FS 1999:1, sjätte paragrafen ska forskningsmaterial som innehåller information om syfte, metod och resultat alltid bevaras. Samtidigt öppnar åttonde paragrafen för gallring under vissa villkor, exempelvis efter att resultaten har offentliggjorts och rimlig tid för granskning har passerat. Därtill anger sjunde paragrafen att forskningsdata alltid ska bevaras om de bedöms ha fortsatt vetenskapligt värde eller betydelse ur kulturhistoriskt, vetenskapshistoriskt eller allmänt perspektiv.⁴⁶ Åttonde paragrafen kan

³⁸ Alf Bohlin, *Offentlighet och sekretess i myndigheters forskningsverksamhet* (Stockholm 1997).

³⁹ SFS 1990:782.

⁴⁰ SFS 1991:446.

⁴¹ SFS 2009:400, 5 kap, 2 §.

⁴² *Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige* (Stockholm 2020), s. 101.

⁴³ SFS 2022:818, Lag om den offentliga sektorns tillgängliggörande av data.

⁴⁴ SFS 2024:1146, Lag om vissa forskningsdatabaser

⁴⁵ SFS 2019:504, Lag om ansvar för god forskningssed och prövning av oredlighet i forskning, 8 §.

⁴⁶ Riksarkivet, *Riksarkivets föreskrifter och allmänna råd om gallring av handlingar i statliga myndigheters verksamheter* (Stockholm 1998).

antingen tolkas som att ofärdiga studier inte får gallras eftersom resultaten aldrig offentliggjorts, eller som att de faller utanför bestämmelsen eftersom de inte lett till något granskningsbart resultat och därmed kan betraktas som arbetsmaterial enligt andra kapitlet 12 § Tryckfrihetsförordningen. Den senare tolkningen står dock i konflikt med det synsätt som betraktar forskningshandlingar som allmänna vid olika tidpunkter beroende på om de inkommit till myndigheten, upprättats eller införts i en projektdagbok.⁴⁷ Detta illustrerar att regelverket inte är utformat med forskningsprocessens faktiska dynamik i åtanke.

Dessutom visar forskning att dessa juridiska krav många gånger är svåra att omsätta i praktiken. Forskningsmaterial arkiveras ofta bristfälligt på grund av resursbrist, kompetensbrist och snabb teknikutveckling.⁴⁸ Som diskuterats lagras material utspritt över olika system, dokumentation är ofullständig och informationssäkerhetsarbete bedrivs sällan systematiskt. Detta skapar betydande sårbarheter, både vad gäller risken för informationsförlust och risken för integritetsintrång, särskilt när till synes okänsliga dataset kombineras.⁴⁹ När regelverk upplevs som otydliga eller inkonsekvent tillämpade, riskerar detta dessutom att underminera forskarnas förtroende för arkiveringsprocessen och för de institutioner som ansvarar för den.

Arkivering hos huvudmannen kan i detta sammanhang skapa förutsägbarhet genom att tydliggöra var forskningsmaterial finns och under vilka former åtkomst kan ske. Samtidigt kan oro för att obehöriga ska ta del av materialet, ökad administrativ belastning eller att offentlighetsprincipen utnyttjas för att ta del av handlingar väcka oro och upplevelser av förlorad kontroll, vilket kan minska forskarnas benägenhet att arkivera

⁴⁷ Bohlin (1997), s. 187–192.

⁴⁸ Charlotte Borgerud, "Lost in Oblivion: The Widespread Non-Archiving of Research Records", *Archives and Records* (2026), s. 1–22, <https://doi.org/10.1080/23257962.2026.2652086>; Lauriault et al. (2007), s. 127, 132, 162, 165.

⁴⁹ Monica Lassi, Emma-Lisa Hansson & Mattias Persson, "Rapportering av projektet forskares behov av lagringslösningar för forskningsdata – ett samarbete mellan SNIC, SND, SUNET, Chalmers tekniska högskola och Örebro universitet" (2022), s. 2f, 19f, Riksrevisionen, "Informationssäkerhet vid universitet och högskolor – hanteringen av skyddsvärda forskningsdata" (2023), s. 5f, 30f, 36; Vetenskapsrådet (2025), s. 10.

eller forskningspersoners vilja att ställa upp i framtida studier.⁵⁰ Lösningar såsom embargotider och krav på etikprövning vid utlämnande kan bidra till att balansera behovet av insyn med skyddet för forskare och forskningspersoner. Avgörande är dock att arkivering integreras tidigt i forskningsprocessen och att forskare informeras om de juridiska ramar som gäller redan vid projektets start.

Sammantaget visar avsnittet att arkivering spelar en central roll för rättssäkerheten i forskningssystemet genom att möjliggöra granskning, ansvarsutkrävande och skydd för både samhälle och forskare. Samtidigt är arkivering ingen neutral eller riskfri praktik, utan en verksamhet som präglas av avvägningar, tolkningar och organisatoriska förutsättningar. Dessa spänningar pekar bortom rättssäkerhetens omedelbara funktioner och aktualiserar frågor om vad som bevaras för framtiden och varför. I nästa avsnitt behandlas därför arkiveringens roll i att forma och skydda det kollektiva minnet, och hur bevarandepraktiker påverkar vilka berättelser om vetenskapen som blir möjliga över tid.

Kollektivt minne

Arkivering fungerar som ett skydd för forskningens kollektiva minne genom att motverka selektiv historieskrivning. Utan systematiskt bevarande riskerar vetenskapshistorien att reduceras till framgångsrika projekt och publicerade resultat, medan misslyckanden, omvägar och metodologiska justeringar riskerar falla i glömska.⁵¹ Arkivering bidrar därmed till att bevara det Arendt benämner faktisk sanning. Som institutionellt minne bör arkivering därför inte enbart omfatta exceptionell eller särskilt uppmärksammas forskning, utan även vardaglig och tidstypisk forskningspraktik. Det innebär att arkivarier inte bör gallra alla projekt som inte omfattas av RA-FS 1999:1 sjunde paragraf, utan även utföra ett typurval av tidstypisk forskning.

⁵⁰ Charlotte Borgerud, "The Public Right of Access to Research Data: An Ethical Dilemma?", *Journal of Documentation* 81:7 (2025), s. 355–375.

⁵¹ Elliott, 1974, s. 28f.

Arkivering är särskilt viktig då forskningssystemet präglas av tidsbe-
gränsade anställningar, hög personalomsättning och internationell mo-
biliter. När forskare byter institution eller lämnar akademien riskerar data
och dokumentation att gå förlorade om de inte arkiveras. Arkivering
skapar kontinuitet bortom individen och stabiliserar forskningssystemet
genom att säkerställa att kunskap bevaras i kontrollerade miljöer över tid.
Samtidigt är bedömningen av bevarandevärde ofta komplex och kräver
samspel mellan forskare och arkivarier. Bristande samordning riskerar
att leda till att material av långsiktig betydelse gallras av misstag. En egen
erfarenhet av detta från min tid som universitetsarkivarie var en forskare
som lämnade in flera arkivboxar med A4-papper där det endast stod
bokstäver, sida upp och sida ner utan något uppenbart samband. Min
första tanke var 10 års gallringsfrist då jag utgick ifrån att någon omöjligen
kan förstå vad handlingarna betydde. Men efter att ha diskuterat med
forskaren visade det sig vara ett genom (arvsmassa) och banbrytande
forskning som skulle bevaras för evigt. Med publikationerna som nyckel
var de långa raderna av bokstäver plötsligt begripliga.

Arkiveringens funktion som kollektivt minne är därmed beroende av
institutionell kompetens, tydliga processer och dialog mellan professio-
ner. Tillsammans med kapitlets tidigare avsnitt visar detta att arkivering
syftar till att göra forskningsprocesser tillgängliga, begripliga och gransk-
ningsbara över tid. I den avslutande diskussionen utvecklas hur dessa
funktioner kan förstås som en grund för relationell tillit till forskning
och forskningsinstitutioner.

Relationell tillit genom arkivering

I de föregående avsnitten har kapitlet visat varför tillit är en nödvändig
men skör förutsättning för vetenskaplig kunskapsproduktion samt varför
arkivering av forskningsmaterial är viktigt. Detta avslutande avsnitt syftar
till att formulera hur institutionell tillit kan bli möjlig genom arkivering.

Ur ett makroperspektiv kan vetenskapen förstås som ett samhälleligt
system vars trovärdighet vilar på förväntningar om metodologisk string-

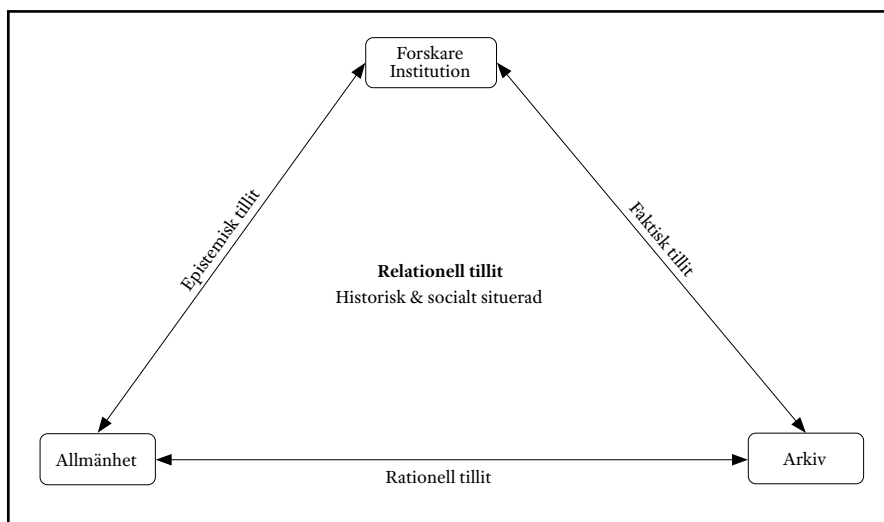
ens, etiskt ansvarstagande och institutionell integritet. Epistemisk tillit är nödvändig i komplexa forskningssystem då ingen enskild kan överblicka helheten. En del av kunskapsbyggandet bygger därmed på att man vågar lita på andras kunskap och att individer som regel är ärliga. Arkivering griper in i detta beroendeförhållande genom att möjliggöra granskning av materialet under kontrollerade former. Arkivering ersätter inte tillit mellan forskare, men den gör tilliten prövbar över tid. Ur ett mikroperspektiv kan tilliten stärkas om forskare ges resurser att ägna sig åt samverkansuppgiften genom att kommunicera, kontextualisera och förklara sina forskningsresultat. Som nämnts är öppna data inte detsamma som tillgängliga data då man måste ha kompetens att tolka materialet. Genom att forskare ägnar sig åt samverkansuppgiften kan det bli tydligare för allmänheten vad resultaten innebär vilket kopplar till de kognitiva dimensionerna av tillit där individen gör en bedömning av forskarens upplevda kompetens.

Arendts distinktion mellan rationell och faktisk sanning fördjupar denna förståelse genom att synliggöra arkiveringens funktion som institutionellt minne. I forskningssammanhang utgör rådata, analysversioner och administrativa handlingar spår av ett faktiskt kunskapsproducerande förlopp. Arkivering skyddar inte forskningen från fel eller manipulation, men den möjliggör rekonstruktion och därmed ansvarsutkrävande vilket kopplar till tillitens mesonivå. I detta avseende fungerar arkivering som ett skydd för den faktiska sanningen genom att möjliggöra en efterhandsprövning om cirkulerande påståenden står i rimlig relation till de materiella spår som forskningen lämnat efter sig. I en digital miljö där tekniker som deepfakes skapar nya möjligheter till manipulation och förfälskning blir arkivens roll som garant för autenticitet särskilt tydlig. Genom att bevara originaldata och administrativa forskningshandlingar kan arkiven fungera som en verifieringspunkt, där det blir möjligt att avgöra om spritt material överensstämmer med originalen. Det relaterar även till den moraliska dimensionen genom att institutioners arkiveringspraktiker signalerar hur de värderar öppenhet och ansvar. Dessa signaler blir i sin tur tolkningsramar för allmänhetens bedömning av om tillit till institutionen är motiverad. Arkiv kan därmed förstås som

platser där förväntningar om expertis, integritet och transparens materialiseras och görs åtkomliga för granskning, snarare än som neutrala förvaringsutrymmen.

Det relationella perspektivet, såsom det formuleras av Drazkiewicz, tillför ytterligare en dimension som kopplar till den affektiva dimensionen. Tillit och misstro formas inte enbart genom tillgång till information, utan även genom den hänsyn som visas till individers erfarenheter. Arkivering signalerar inte bara att material finns bevarat, utan att institutioner tar ansvar för hur kunskap produceras, förvaltas och görs åtkomlig. När forskningsmaterial saknas, är oåtkomligt eller hanteras på sätt som upplevs som slutna, skapas utrymme för misstro även i frånvaro av faktisk oredlighet. Tydlighet kring åtkomsträttigheter kan öka förståelsen även hos grupper som känner misstro mot expertinstitutioner, även om vissa begränsningar av integritetsskäl är nödvändiga.

Mot denna bakgrund kan kapitlets modell för relationell vetenskaplig tillit formuleras. Modellen illustrerar hur arkivering bidrar till tillit genom att möjliggöra tre sammanlänkade funktioner: spårbarhet, förståelse och ifrågasättande. Spårbarhet avser möjligheten att rekonstruera forskningsprocessers livscyklar över tid. Förståelse handlar om att material arkiveras i sin kontext, så att data kan tolkas i relation till metod, urval och användning. Ifrågasättande betecknar slutligen möjligheten till granskning, omprövning och kritik utan att detta förutsätter fullständig öppenhet eller omedelbar tillgång. Tillsammans utgör dessa funktioner de praktiska villkor under vilka tillit kan uppstå som relationell effekt.

Figur 1: Ramverk för Relationell tillit.

Arkiveringens bidrag ligger i att synliggöra olika beroenden. Modellen understryker hur trovärdighet byggs när individer litar på forskare och deras institutioners kompetens och ärlighet. Epistemisk tillit kan prövas mot faktiska spår genom att arkiven ger tillgång till bevisen (data, källor) som kan möjliggöra verifiering. Individen i form av allmänhet kan själv pröva påståenden genom rationell tillit, det vill säga logiska härledningar baserad på dokumentation som kan återfinnas i arkiven.

Avslutningsvis visar modellen att arkiveringens roll inte är begränsad till forskningskontexter. Samma logik kan tillämpas på andra arkivinstitutioner där trovärdighet uppstår i samspelet mellan institution, arkiv och användare och där arkivering erbjuder en infrastrukturell och normativ ram för detta samspel. Arkivering framträder därmed som en samhällelig praktik för att hantera den faktiska sanningens sårbarhet över tid. I detta perspektiv är arkivering inte ett administrativt efterarbete, utan en central mekanism genom vilken institutionell tillit kan upprätthållas, förhandlas och göras meningsfull i föränderliga forsknings- och samhällsmiljöer.